

Література:

1. Квартальнов В. А. Туризм: Учебник / В.А.Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
2. Любіцева О. О. Риннок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О.Любіцева – К.: “Альтерпрес”, 2002. – 436 с.
3. Пазенок В.С. Філософія туризму: навч. посіб. / В.С.Пазенок, В.К.Федорченко – К.: Кондор, 2004. – 268 с.
4. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно правових актів / За заг. ред. проф. В. К. Федорченка. – К.: Юрінком Інтер.-2002. -640 с.
5. Сакун Л.В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира: Монография. / Л.В.Сакун – К.: МАУП, 2004. – 399 с.
6. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму. Монография. / В.К.Федорченко / За ред. Н.Г. Ничкало – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 472 с.
7. ANFORT ou Formation mondiale pour la formation hoteliere et touristique.
8. OMT, Tourisme Horizon 2020, nouvelles prevision, Madrid, 1999.

Резюме:

Ярослав Маруняк. СТАНОВЛЕНИЕ ТУРИЗМОЛОГИИ КАК ЦЕЛОСТНОЙ СИСТЕМЫ СОВРЕМЕННЫХ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ И ПРИКЛАДНЫХ НАУК О ТУРИЗМЕ.

Рассмотрено вопросы содержательного наполнения туризмологии как области специальных знаний о туризме. Раскрыты главные составные данного направления научных исследований. Определены перспективы развития туризмологии в современных условиях. Главные задачи туризмологии состоят в разработке теоретико-методологических основ, выявление объективных закономерностей формирования и развития туризма, использование новых методов исследования решение типичных задач туризма.

Ключевые слова: туризмология, составные туризма, перспективы развития туризмологии.

Summary:

Yaroslav Marunyak. ESTABLISH THE SCIENCE OF TOURISM AS AN INTEGRATED SYSTEM OF MODERN BASIC AND APPLIED SCIENCE OF TOURISM.

Considered questions in the context of tourism science as a of fiebl of special knowledge about tourism. Opened the basic components of this direction of science research. Establish of development in modern terms of tourism science was drawn. The main objectives are to develop tourism sciense theoretical - methodological principles, identification of objective laws of formation and development of tourism, the use of new methods for solving typical problems of tourism.

Key words: science of tourism, main component, science of tourism – development perspectives.

Рецензент:

Надійшла 18.02.2011р.

УДК 911.3

Надія СТЕЦЬКО

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ВИЗНАЧЕННЯ ТУРИЗМУ ЯК СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ

Викладено основні поняття і визначення туризму як сфери діяльності. Показано головні напрями і відповідні концепції та поняття, які розглядають туризм як поліфункціональне явище. Розглянуті напрацювання які велись упродовж ХХ ст. і лягли в основу сучасних вихідних положень туризмознавства як цілісної системи фундаментальних наук про туризм. Простежено історіографію основних понять туризму. З'ясовано сутність вихідних понять у туризмі: мандрівництво, туризм, рекреація.

Ключові слова: туризм, турист, мандрівництво, туристичні організації, місцеве населення.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Встановлення термінологічної бази будь – якої науки є тривалим процесом. Особливе місце у формуванні базових понять у туризмі відводиться поліфункціональним аспектам його функціонування. Напрацювання які велись упродовж ХХ ст. лягли в основу сучасних вихідних положень туризмознавства як цілісної системи фундаментальних наук про туризм. До них відносять: туристичні ресурси; туристична індустрія; турист; туристичний продукт; просування туристичного продукту; туро операторська й турагентська діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки появилось багато наукових публікацій, які присвячені цій проблемі [2-7]. Законодавчу базу основних понять і визначень у туризмі висвітлено у Законі України "Про туризм"

[1], а також в законах України та нормативно-правових актах, що регулюють туристичну діяльність в Україні, наявних у збірнику "Правове регулювання туристичної діяльності в Україні" [8]. Понятійно-термінологічна система туризму сформована у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. [3-5]. Особливої уваги заслуговує монографія О.Любіцевої [5], а також навчальних посібниках [7, 9].

Формування цілей статті. У роботі ставляться такі основні завдання: а) простежити історіографію основних понять туризму; б) з'ясувати сутність вихідних понять у туризмі: мандрівництво, туризм, рекреація; в) розглянути основні поняття туризму згідно українського законодавства у цій сфері; г) визначити недоліки у сучасній термінологічній базі.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на достатній рівень розвитку сучасних наук про туризм, на жаль досі не сформульовано повне визначення поняття "туризм". Ця проблема лежить у площині багатоаспектності туризму та його взаємодії з іншими видами діяльності. Відсутність стандартних визначень утруднює вивчення туризму як навчальної дисципліни та його прикладного значення цього напряму наукових досліджень. Подібні проблеми існують і в інших науках.

Вивчення туризму з наукової точки зору в останні роки є об'єктом уваги багатьох галузей знань. У зв'язку з цим виникла необхідність у розробці точних визначень і термінів. На перший погляд ця проблема не є такою простою. Вона має свою історіографію та певні напрацювання. Нею щорічно займаються різні організації, включаючи Лігу Націй, Організацію Об'єднаних Націй, Всесвітню туристичну організацію, Організацію економічного співробітництва і розвитку.

Міжнародні організації постійно тримають у центрі уваги тлумачення термінології, з основною метою узгодження принципів міжнародної статистики.

Вперше визначення "міжнародний туризм" було дано у 1937 р. на Конференції експертів із статистики Ліги Націй.

У статистиці туризм розглядається як одна із форм міграції населення, яка не пов'язана з переминою місця проживання і роботи. Дефініція туризму виникла в першій половині ХХ ст. і зумовлена значним збільшенням туристичних потоків, зростанням економічного значення туризму і як наслідок, необхідністю статистичного обліку мандруючих осіб, аналізу показників та характеристик туризму.

Первісне розуміння туризму зводилося до його розуміння як пересування і часове перебування людей поза постійним місцем проживання. Однак у процесі історичного розвитку зміст і значення цього поняття постійно зазнавали зміни й доповнення.

У 1950 р. International Union of Official Travel Organization (IUOTO) – Міжнародний союз офіційних туристичних організацій (МСОТО), перетворений у 1975 р. в Всесвітню туристичну організацію (ВТО), уточнив визначення "турист", у зв'язку введенням понять: "екскурсант" і "транзитний мандрівник". У цьому визначенні було дано чітке розмежування цих категорій від категорії "турист".

Так, за визначенням, прийнятому в 1954 р. ООН, туризм – це активний відпочинок, сприяє зміцненню здоров'я, фізичному розвитку людини, пов'язаний із переміщенням за межі постійного місця проживання.

Подальше тлумачення туризму пов'язане з Конференцією ООН з питань міжнародного туризму й мандрівок (Рим, 1963), конгресі Всесвітньої туристичної організації (Маніла, 1986),

Міжпарламентської конференції з питань туризму (Гаага, 1989), Конференції з статистики туризму і мандрівок Всесвітньої туристичної організації (Оттава, 1991).

У 1993 р. Статистична комісія ООН прийняла визначення, підтримане Всесвітньою туристичною організацією (ВТО). Згідно з ним туризм охоплює діяльність осіб, які мандрують і здійснюють перебування в місцях, що знаходяться за межами їх звичайного середовища, упродовж періоду, що не перевищує один рік підряд, із метою відпочинку, діловими та іншими цілями.

За цим визначення основними рисами туризму є:

- 1) виїзд за межі звичного середовища;
- 2) тимчасовий характер пересування;
- 3) цілі поїздки.

Необхідно з'ясувати ці основні поняття.

Виїзд за межі звичного середовища. Звичне середовище будь якої особи прив'язане до району її проживання та всіх інших місць, які ця особа відвідує.

За рекомендаціями ООН параметри звичного середовища характеризуються двома показниками: частоті відвідування об'єкта і віддаленості останнього.

Тимчасовий характер пересування як характеристика туризму, дозволяє відрізнити його від інших видів мандрівок, введена у розвиток концепції звичного середовища. Переміщення людей у достатньо короткі проміжки дозволяє відрізнити туристів і екскурсантів від постійних жителів (резидентів) тієї або іншої країни (місця). Тривалість перебування в іншій країні обмежується одним роком, після чого відвідувач переходить у категорію її постійних жителів і не враховується у статистиці туризму.

Цілі поїздки – характеристика дає можливість чітко визначити види діяльності, що належать до туризму. Критерієм для виокремлення туризму з інших видів мандрівок є те, що метою туристичної поїздки не повинно бути здійснення діяльності, яка оплачується із джерел місця відвідування. Отже будь яка особа, яка мандрує в інше місце в межах своєї країни (або в іншу країну) і є головною метою (мотивом мандрування) якого є здійснення діяльності, що оплачується з джерел у цьому місці (країні), не є відвідувачем цього місця (країни).

Цілі поїздки відносяться до її мотивації. Поведінка людини завжди мотивована. Туристична мотивація може розглядатися як комплекс спонукань, спрямованих на задоволення рекреаційних та інших потреб у сфері туризму в залежності від індивідуальних фізіологічних і психологічних особливостей людини, системи її поглядів, розваг, схильностей, професії, освіти та інше.

Туристична термінологія досить швидко змінюється, відображаючи стрімкі зміни які відбуваються у формування суспільних відносин та туризму. Туризмологія як науковий напрям

проходить процес свого становлення, тому понятійно-термінологічний апарат зазнає істотних змін.

У туризмі взаємодіють різні групи суб'єктів, що описують сферу цієї діяльності. Умовно їх можна поділити на такі види:

1. Туристи – особи, які відчувають різні психологічні й фізичні потреби, природа яких визначає напрямки і види людської участі у туристичній діяльності.

2. Організації, що надають туристам товари і послуги – це підприємці, для яких туризм є джерелом отримання прибутків.

3. Місцеві органи влади – для яких туризм є важливим чинником економіки.

4. Приймаюча сторона – місцеве населення для яких туризм є важливим чинником його зайнятості.

Отже, туризм є сукупністю явищ і взаємовідношень, виникаючих при взаємодії туристів, постачальників, місцевих органів влади та населення в процесі туристичної діяльності.

З'ясуємо визначення основних понять, а саме: мандрівництво, туризм, рекреація.

Мандрівництво – це переміщення людей у часі й просторі, а людина, що здійснює мандрівку, незалежно від мети, напрямків, засобів переміщення і часових відрізків є мандрівником.

Туризм – часове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну чи місцевість у межах своєї країни у вільний час із метою отримання задоволення й відпочинку, оздоровчих, гостинних, пізнавальних або в професійних цілях, але без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності.

Рекреація – розширене відтворення сил людини (фізичних, інтелектуальних і емоційних).

У кожній країні світу є свій перелік групових та економічних інтересів, які суттєво впливають на тлумачення понять, що лежать в основі національних нормативних актів, регулюючих встановлені відношення в сфері туризму. Певним чином, правове регулювання туристичної діяльності конкретної країни залежить як від її економічної та туристичної політики.

У Законі України "Про туризм", який набрав чинності з 1 січня 2004 р., розкрито основні поняття в галузі туризму, а саме: туризм, турист, туристичний продукт, супутні туристичні послуги та товари, характерні туристичні послуги та товари, просування туристичного продукту, місце продажу (реалізації) туристичних послуг, місце надання туристичних послуг.

Згідно Закону, **туристичними ресурсами** України є туристичні пропозиції, які пропонуються чи можуть пропонуватися вітчизняним та іноземним туристам для ознайомлення і використання. Терміном "туристичні пропозиції" охоплюється широке коло природних, історико-культурних, географічних ознак України, котрі можуть всебічно задовольняти пізнавальні,

оздоровчо-спортивні, духовні та інші потреби подорожуючих.

У цьому Законі також виділені організаційні форми й види туризму:

Особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом.

Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі – суб'єкти туристичної діяльності), є: туристичні оператори (далі – туроператори); туристичні агенти (далі – турагенти); інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; гідри-перекладачі, екскурсіводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу.

Тур – це туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, що забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо).

Отже, туризм включає комплекс матеріально – речовинних, інформаційних, організаційних та інших передумов, що забезпечують туристу умови, які дозволяють задовольнити туристичну зацікавленість і сформувати цілі, які спонукали його до цього виду рекреації.

Слід відзначити, що на сучасному етапі в основу системи статистики міжнародного туризму покладений термін "відвідувач", введений в 1963 р. на Римській конференції ООН по туризму і подорожам при визначенні поняття "турист". Представники країн-учасниць не змогли дійти єдиної думки, й у міжнародній статистиці було прийнято поняття "тимчасовий відвідувач" (у тому числі міжнародний та внутрішній відвідувач). Сучасний термін "відвідувач" у статистиці туризму включає в себе дві категорії:

- **туристи** – відвідувачі, які ночують;
- **одноденні відвідувачі** – не здійснюють жодної ночівлі в установах для колективного чи індивідуального розміщення.

Поняття "**одноденний відвідувач**" включає також пасажирів круїзних суден, яхт, потягів. Згідно з рекомендаціями Римської конференції ООН, до статистики міжнародного туризму не включаються громадяни, які здійснюють подорожі

у процесі виконання державних службових обов'язків: візити державних діячів, дипломатичні й торговельні місії тощо. Термін "відвідувач" визначає будь-яку особу, яка подорожує у будь-яке місце на термін, що не перевищує 12 місяців і головною метою подорожі якого не є заняття оплачуваною діяльністю із джерел у місці відвідування.

Законодавство багатьох країн, в тому числі України, ґрунтується на визначеннях, розроблених комісією ООН зі статистики подорожей і туризму. Але при цьому припускаються певні відхилення від цих визначень. Так, відповідно до загальної термінології міжнародного туризму багато подорожуючих поза місцем свого постійного проживання не є туристами, в тому числі тимчасові працівники, військові, дипломати, мігранти, біженці та ін. Серед них виділяють загальну категорію візитерів, яких поділяють на одноденних відвідувачів та екскурсантів.

Екскурсанти — це особи, які відвідують місто або тимчасово перебувають у країні чи місцевості поза місцем свого постійного проживання на короткий час (не більше 24 годин), у тому числі пасажирів та екіпажі круїзних суден, повітряних лайнерів, що виходять у місто на екскурсії, власне екскурсанти, що прибули на одноденні екскурсії. Всі інші категорії візитерів відносять до одноденних відвідувачів.

Крім того, згідно з рекомендаціями до категорії "турист" не слід включати осіб, що подорожують по країні відвідування транзитом. Але в Україні вони включаються до статистичних звітів як туристи, враховуючи, що вони тривалий час перебувають у дорозі й користуються туристичними послугами. Є й інші відхилення від зазначених рекомендацій як в Україні, так і в інших країнах світу. Наприклад, в українському та в російському законодавствах паралельно застосовуються два терміни – туристський і туристичний, але не сформульовані суттєві відмінності цих тлумачень. Таким чином, категорії міжнародної статистики, відображені у законодавстві України, потребують уточнення та більш чітких тлумачень.

Поняття про "Тур". З метою поширення договірних відносин на міжнародному ринку туристичних послуг доцільно уніфікувати поняття й категорії міжнародної туристичної статистики у різних країнах світу, в тому числі й такі поняття, як "турист", "туристичний продукт", "туристичні послуги", "тур", "туристична діяльність", "туристичний попит" чи "туристський попит" тощо. На думку фахівців, термін "туристичний" походить від слова "туризм", а "туристський" — від слова "турист".

У зв'язку з тим, що комплекс споживних вартостей, які отримує турист під час подорожі, являє собою продукт живої та уречевленої праці, а також дари природи, у міжнародній практиці та спеціальній літературі він отримав назву "туристичний продукт".

Поняття "потреб туриста" має великий діапазон і не обмежується можливостями творчої фантазії працівників підприємств сфери туризму.

З точки зору виробництва туристичний продукт являє собою сукупність певної кількості та якості товарів і послуг, підготовлених у даний конкретний момент для реалізації споживачам.

На думку провідних фахівців, у сфері послуг гостинності та туризму для потреб планування й прогнозування діяльності туристичних фірм доцільно використовувати такі поняття, як основний продукт, спеціальний продукт, супутній продукт, додатковий продукт, комплексний туристичний продукт, комплексний продукт гостинності, окремі види послуг гостинності.

Комплексний туристичний продукт у складі туристичної пропозиції набирає форми туру.

Тур – це туристична подорож за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг, визначених суб'єктом туристичної діяльності згідно з видом цього туру (інклюзив-тур, пекідж-тур, таймшер, індивідуальний тур тощо).

У складі комплексного турпродукту обов'язково є послуги транспортного та готельного обслуговування, що складають основний продукт.

Комплексний туристичний продукт, крім основного, спеціального й додаткового продуктів, включає й такі його елементи та якісні характеристики, що створюють загальний імідж туристичного підприємства та його послуг — це загальна атмосфера обслуговування, форми пропозиції продукту, легкість спілкування з обслуговуючим персоналом тощо. Лише загальна атмосфера туристичного обслуговування може стати вирішальним фактором обрання туристичного продукту чи, навпаки, відвернути туристів від нього.

У Законі України "Про туризм" немає визначення поняття "туристична індустрія", а міститься визначення туристичного продукту. Ключовим у визначенні цього поняття є категорія "послуга".

Тому подаємо загальноприйняте визначення із літературних джерел поняття "**туристична індустрія**" як сукупність підприємств, установ та організацій матеріальної й нематеріальної сфери, які забезпечують виробництво, розподіл, обмін й споживання туристичних ресурсів і створення туристичної інфраструктури.

Послуга – це дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому. Усі туристичні послуги можна поділити на дві групи: матеріальні та нематеріальні. Такий поділ має не тільки теоретичне, але і велике практичне значення.

Туристична діяльність – пов'язана з організацією всіх форм виїзду людей з місць постійного проживання в оздоровчих цілях, для задоволення пізнавальних інтересів або в професійно – ділових цілях без занять оплачених

діяльністю в місцях тимчасового перебування.

Суспільні відносини, що мають місце при здійсненні туристичної діяльності, є дуже різноманітними. Вони відрізняються між собою за суб'єктивним складом та змістом, мають різні об'єкти.

Доходи від діяльності підприємств індустрії гостинності та туризму формуються насамперед за рахунок надходжень від реалізації основних в тому числі спеціальних, додаткових та супутніх видів послуг.

Висновки. Таким чином, наведений перелік основних понять показує, що туризм – є складне явище, яке залежить від багатьох соціально – економічних, юридичних, природно – кліматичних чинників і регулюється ними.

Первісне розуміння туризму зводилося до його розуміння як пересування і часове перебування людей поза постійним місцем проживання. Однак у процесі історичного розвитку зміст і значення цього поняття постійно зазнавали зміни й доповнення.

Туристична термінологія досить швидко змінюється, відображаючи стрімкі зміни які відбуваються у формування суспільних відносин та туризму. Туризмологія як науковий напрям проходить процес свого становлення, тому понятійно-термінологічний апарат зазнає істотних змін.

У туризмі взаємодіють різні групи суб'єктів, що описують сферу цієї діяльності. Умовно їх можна поділити на такі види: туристи, організації,

що надають туристам товари і послуги, місцеві органи влади, місцеве населення.

Отже, туризм є сукупністю явищ і взаємовідношень, виникаючих при взаємодії туристів, постачальників, місцевих органів влади та населення в процесі туристичної діяльності.

Вихідними поняттями в туризмі є: мандрівництво, туризм, рекреація.

У кожній країні світу є свій перелік групових та економічних інтересів, які суттєво впливають на тлумачення понять, що лежать в основі національних нормативних актів, регулюючих встановлені відношення в сфері туризму. Певним чином, правове регулювання туристичної діяльності конкретної країни залежить як від її економічної та туристичної політики.

Законодавство багатьох країн, в тому числі України, ґрунтується на визначеннях, розроблених комісією ООН зі статистики подорожей і туризму. Але при цьому припускаються певні відхилення від цих визначень. Так, відповідно до загальної термінології міжнародного туризму багато подорожуючих поза місцем свого постійного проживання не є туристами, в тому числі тимчасові працівники, військові, дипломати, мігранти, біженці та ін. Серед них виділяють загальну категорію візитерів, яких поділяють на одноденних відвідувачів та екскурсантів.

На думку фахівців, термін "туристичний" походить від слова "туризм", а "туристський" — від слова "турист".

Література:

1. Закон України "Про туризм" // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. – К.: 2003. – №50. – С.34-56.
2. Жуков М. А. Индустрия туризма: менеджмент организации. / М.А.Жуков – М: Финансы и статистика, 2002. – 200 с.
3. Кабушкин Н. И. Маркетинг в туризме: Учеб. пособие / Н.И.Кабушкин. – Минск: Новое знание, 2003. – 496 с.
4. Квартальнов В. А. Туризм: Учебник / В.А.Квартальнов – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О.Любіцева – К.: "Альтерпрес". 2002. – 320 с.
6. Менеджмент туризма. Экономика туризма / Под. ред. В.А.Квартальнова: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
7. Организация туризма: Учеб. пособие / А. П. Дурович, Н. И. Кабушкин, Т. М. Сергеева и др.; Под общ. ред. Н. И. Кабушкина. – Минск: Новое знание, 2003 – 632 с.
8. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно правових актів / За заг. ред. проф. В. К. Федорченка. – К.: Юрінком Інтер. – 2002. – 640 с.
9. Сажнева Н.М. Рекреаційна географія: навчальний посібник. – Мелітополь: Люкс, 2008. – 329 с.
10. Стецько Н. Системний підхід до аналізу туристичної діяльності // Наук. зап. ТНПУ. Сер. Географія / Н.Стецько – Тернопіль: Видавн. відділ ТНПУ, 2008. – №2. – С.135-145.
11. Стецько Н. Туристична термінологія в контексті світового досвіду та українського законодавства // Наук. зап. ТНПУ, Сер. Географія / Н.Стецько – Тернопіль: Видавн. відділ ТНПУ, 2007. – С.120-125 с.

Резюме:

Надежда Стецко. ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ ТУРИЗМА КАК СФЕРЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.

Изложены основные понятия и определения туризма как сферы деятельности. Показано главные направления и соответствующие концепции и понятия, которые рассматривают туризм как полифункциональное явление. Рассмотрены наработки которые велись на протяжении XX в. и легли в основную современных исходных положений туристики как целостной системы фундаментальных наук о туризме. Прослежена историографию основных понятий туризма. Выяснена сущность исходных понятий в туризме: странничество, туризм, рекреация.

Ключевые слова: туризм, турист, странничество, туристические организации, местное население.

Summary:

Nadiya Stetsko. BASIC CONCEPTS AND DEFINITIONS AS INDUSTRY TOURISM.

Basic concepts and definitions of tourism as industry. Shown main directions and relevant concepts and definitions that consider tourism as polyfunctional phenomenon. Considered that developments were carried out during the twentieth century. and formed the core of modern science of tourism of starting as an integrated system of basic sciences on tourism. Traced the historiography of the basic concepts of tourism.

Keywords: tourism, tourist, Hiking, travel, local people.

УДК 911.3

Тарас ЗАСТАВЕЦЬКИЙ, Леся ЗАСТАВЕЦЬКА

«ПОХМУРИЙ ТУРИЗМ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ТРАГІЧНИХ ПОДІЙ У ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ НАРОДІВ

У статті акцентується увага на становленні і розвитку «похмурого туризму» у світі та Україні. Показано місце цього виду туризму серед інших видів, розкрито ресурсну базу для його розвитку. Наведено приклади місць трагічних подій у світі; розкрито роль «похмурого туризму» у вивченні історії та культури окремих народів та країн.

Ключові слова: «похмурий туризм», історія і культура народів, трагічні події.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Туризм в сучасному світі набуває все більшого розвитку. Ця галузь економіки дуже швидко диференціюється на окремі, все нові і нові види. Серед них – т.з. «похмурий туризм» («Dark Tourism» – дослівно «темний туризм»), так називають мандрівки по місцях трагічних подій (Леннон; 2000). Багато з цих подій були в минулому в центрі історичних досліджень і політичних інтересів. Деякі з них також входять до сектору культурної і туристичної спадщини певної країни і вже є об'єктами туристичного огляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки з'явилися дослідження, направлені на маркетинг і опис місць трагічних подій. Вчені помітили, що місця подібного типу стають нерідко місцями зупинок у туристичних поїздках. Деякі з сучасників осуджують дану категорію туризму, як неумісну і навіть аморальну, – він оголює людські страждання і тривожні події. Однак інші закликають до використання місць трагічних подій, як культурної спадщини, однак вони не виключають, що ці місця будуть комерціалізовані та тривіалізовані. Залишається здійснити опис місць трагічних подій – цього виду подієвих ресурсів, здійснити їх класифікацію та виявити можливості використання у туристичній діяльності. У сучасній українській туристології ще немає виділеного такого виду туризму, хоча окремі його форми вже знаходять виявлення у класифікаціях вчених (О.Любіцева, 2002; О.Бейдик, 2001; М.Мальська і В.Худо, 2007; С.Кузик, 2010 та ін.).

Виклад основного матеріалу.

«Похмурий» туризм – це не нова модна течія у туризмі, він був популярним ще відтоді, як люди почали відвідувати місця, пов'язані зі смертю і розрухами – наприклад відвідування цвинтарів і захоронень, поїздки до місць катастроф (екологічних або техногенних), стихійних лих і масової загибелі людей. Але ці поїздки в минулому не були масовими і регулярними. Тепер місця трагічних подій все більше приваблюють людей, які хочуть пізнати історію свого та інших народів, отримати

певні відчуття. Цей вид туризму охоплює окремі аспекти меморіального, ностальгійного (сентиментального), пригодницького (екстремального) та пізнавального туризму (рис. 1).

Він базується на т.з. подієвих ресурсах, що відображають трагічні сторінки історії та культури. До них відносяться місця поховань (цвинтарі, братські могили) і страт, масових репресій, природних та техногенних катастроф, пеніцетарні заклади, т.з. «похмурі виставки», місця воєнних подій та ін. (рис.2).

Одним з найдавніших місць для паломництва, що були пов'язані з стражданнями та смертю, можна вважати вулицю Віа Долороза – маршрут в Старому Єрусалимі, яким, згідно з переказами, пролягав шлях Ісуса Христа до місця розп'яття. Також це гробниці фараонів у Єгипті; заповнений вщент амфітеатр Колізей у Стародавньому Римі, на якому для розваги знаті відбувалися бої між людьми і дикими тваринами; в'язниця Тауер в Лондоні, де були страчені відомі історичні постаті; поле битви під Ватерлоо, навколо якого тепер виникло багато готелів та ін.

У часи середньовіччя натовпи людей стікалися до місць публічних страт, паломники їхали до могил або місць релігійного мучеництва, а в вікторіанській Англії популярним серед «туристів» було відвідування моргів.

У 1838 році була організована перша залізнична екскурсія для громадян з метою огляду виконання страти двох засуджених убивць в Корнулоллі (Великобританія).

В середині 19 століття Томас Кук організував тури для британських туристів на поля битв американської громадянської війни; через кілька років після Кримської війни туристи на чолі з Марком Твенном відвідали зруйнований Севастополь.

У 1937 році, коли гордість Німеччини, гігантський дирижабль «Гінденбург» наближаючись до військово-морської бази Лейкхерст в Нью-Джерсі, зазнав краху, турагенства організували поїздки до місця трагедії.